

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
„ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА”

ЛІТОВКА Олена Петрівна

УДК 371.13:377.8

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПОЗИЦІЇ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ
ПІДГОТОВКИ У ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕДЖІ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Старобільськ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
Котенєва Ірина Сергіївна,
ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, доцент кафедри педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Дубасенюк Олександра Антонівна,
Житомирський державний університет імені Івана Франка, професор кафедри педагогіки;

кандидат педагогічних наук, доцент
Темченко Ольга Василівна,
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
доцент кафедри наукових основ управління і психології.

Захист відбудеться 19 квітня 2016 року о 15.30 годині на виїзному засіданні спеціалізованої вченої ради Д 29.053.01 Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” у ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет” за адресою: 84116, Донецька обл., м. Слов’янськ, вул. Генерала Батюка, 19, ауд. 201.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” за адресою: 92703, Луганська обл., м. Старобільськ, пл. Гоголя, 1.

Автореферат розіслано 17 березня 2016 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Н. І. Черв’якова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасна система вітчизняної освіти потребує підготовлених учителів, які відрізняються цілісним гуманістичним світоглядом, високим професіоналізмом, професійною та особистісною культурою, які комплексно реалізують у професії свій творчий потенціал та свій спосіб життєдіяльності на основі інтеграції загальнолюдських і професійно значущих цінностей. У ході соціально-культурної та економічної інтеграції України до Європейського освітнього простору майбутні вчителі постають перед низкою викликів: бути високофункційними, коли знання й технології змінюються набагато швидше, ніж покоління людей; бути відповідальними, творчими особистостями, здатними до самоосвіти, саморозвитку й критичного мислення, коли професійні відносини вимагають високої конкурентоспроможності; уміти ефективно функціонувати в умовах інформаційного суспільства.

З огляду на це, важливим завданням системи фахової підготовки в педагогічному коледжі є формування в майбутніх учителів системи позитивної мотивації до праці, готовності до виявлення ініціативи та конкурентоспроможності, до самореалізації в умовах ринкових відносин. Тому процес фахової підготовки в педагогічному коледжі має передбачати не тільки оволодіння майбутніми вчителями системою глибоких знань, професійних умінь і навичок, а й формування в них професійної позиції задля успішної реалізації соціальних запитів та професійно-особистісних інтересів.

Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів викладено в працях О. Абдулліної, О. Антонової, Н. Волкової, В. Гриньової, О. Дубасенюк, І. Зязюна, Л. Кондрашової, Н. Кузьміної, О. Кучерявого, О. Пехоти, В. Сластьоніна та ін., підготовки майбутніх педагогів у ВНЗ I – II рівнів акредитації – В. Кузнецової, Л. Курилової, М. Махмутова та ін.

Методологічні засади становлення людини як суб'єкта життєтворчості висвітлено у філософсько-психологічних дослідженнях К. Абульханової-Славської, Б. Ананьєва, А. Брушлинського, І. Кона, О. Леонтьєва, В. М'ясищева, С. Рубінштейна, В. Слободчикова, Д. Узнадзе; А. Адлера (A. Adler), Е. Еріксона (E. Erikson), А. Маслоу (A. Maslow), К. Роджерса (C. Rogers), Е. Фромма (E. Fromm), К. Хорні (K. Horney), К. Юнга (C. Jung) та ін.

Питання теорії й практики формування професійної позиції майбутніх фахівців репрезентовано в студіях О. Заїр-Бек, Є. Климова, А. Маркової, Д. Сьюпера та ін. Професійну позицію педагога в сучасному науковому дискурсі розглядають як невід'ємний складник професійної компетентності та професійної культури (С. Вершловський, І. Колесникова, А. Маркова та ін.), професійно-педагогічної спрямованості (К. Ваганова, В. Сластьонін, Н. Кузьміна та ін.), необхідну умову ефективної професійно-педагогічної діяльності (О. Заїр-Бек, С. Кульневич, В. Сластьонін, В. Семиченко та ін.).

Різні аспекти проблеми формування професійної позиції педагога, зокрема суб'єктної позиції студентів педагогічних спеціальностей в умовах ВНЗ, були предметом докторських та кандидатських дисертацій зарубіжних дослідників. Так, у роботі Г. Аксьонової розкрито теоретико-методологічні засади процесу формування суб'єктної позиції вчителя в процесі професійної підготовки, О. Трещова – становлення професійно-суб'єктної позиції майбутнього вчителя, В. Бедерханової – становлення особистісно зорієнтованої позиції педагога, М. Боритка – становлення професійної позиції педагога-вихователя в системі неперервної освіти; О. Гуторової – формування професійної позиції в студентів вищих педагогічних навчальних закладів, С. Шандибо – формування в майбутнього вчителя професійної позиції прийняття дитини, Г. Семенової – навчальний діалог як засіб формування професійної позиції майбутнього вчителя, С. Будникової – психологічні умови становлення професійної позиції в майбутніх педагогів на етапі педагогічної практики та ін.

Проблему формування професійної позиції майбутніх педагогів висвітлено в дисертаційних роботах українських учених. Так, Л. Красовська дослідила питання формування професійної позиції вчителя в процесі вивчення педагогічних дисциплін, С. Щербина – формування активної професійної позиції майбутніх учителів у процесі педагогічної підготовки у ВНЗ, О. Темченко – педагогічні умови формування професійної позиції вчителя загальноосвітньої школи, О. Цимбал – психолого-педагогічні умови формування суб'єктної позиції студента в процесі вивчення дисциплін педагогічного циклу, Г. Коваленко – формування акмеологічної позиції майбутніх учителів у процесі фахової підготовки. Окремі аспекти становлення професійної позиції майбутніх педагогів в умовах педагогічного коледжу викладено в кандидатських дисертаціях О. Баранової (формування гуманістичної позиції студентів педагогічного коледжу) та О. Чозгян (формування суб'єктної професійної позиції в студентів педагогічного коледжу). Разом з тим, як засвідчили результати теоретичного аналізу, проблема формування професійної позиції майбутнього вчителя в процесі фахової підготовки в педагогічному коледжі не була предметом спеціального дослідження.

Актуальність роботи зумовлена також *протиріччями* між: зростаючими вимогами сучасного суспільства до підготовки педагога з усталеною професійною позицією та невідповідністю повною мірою системи педагогічної освіти цьому завданню; потужним потенціалом освітнього процесу вищих навчальних закладів I – II рівнів акредитації та недостатньою його реалізацією в процесі формування професійної позиції випускника педагогічного коледжу; потребою сучасної школи, педагогічної та батьківської спільноти в учителях зі сформованою професійною позицією, що забезпечує організацію навчально-виховного процесу на засадах педагогіки співробітництва та співтворчості, і

нерозробленістю педагогічних умов її формування в процесі фахової підготовки в умовах педагогічного коледжу.

Актуальність проблеми, її соціальна значущість, недостатня теоретична й практична розробленість та виявлені протиріччя зумовили вибір теми дисертаційної роботи **„Формування професійної позиції майбутнього вчителя в процесі фахової підготовки у педагогічному коледжі”**.

Зв'язок теми дослідження з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” в межах комплексної теми: „Освітні технології навчально-виховного процесу в сучасних закладах освіти” (державний реєстраційний номер 0110U000751). Тему затверджено Радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 7 від 27.09.2011 р.).

Об'єкт дослідження – процес фахової підготовки майбутніх учителів у педагогічному коледжі.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування в майбутніх учителів професійної позиції в процесі фахової підготовки в педагогічному коледжі.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність розроблених педагогічних умов формування професійної позиції майбутніх учителів у процесі фахової підготовки в педагогічному коледжі.

Гіпотеза дослідження. Процес формування професійної позиції майбутніх учителів буде ефективним, якщо в процесі фахової підготовки студентів педагогічного коледжу реалізувати такі педагогічні умови: розвиток професійної мотивації та ціннісного ставлення майбутніх учителів до педагогічної професії шляхом використання в процесі фахової підготовки технологій коучингу та модерації; здійснення процесу фахової підготовки на суб'єкт-суб'єктних засадах, спрямованого на усвідомлення студентами системи професійно-педагогічних знань як особистісної цінності та теоретичного підґрунтя становлення професійної позиції майбутнього вчителя; організація педагогічної практики на основі технології „ДоГРЕЗ” (Досвід – Тактика – Рефлексія – Застосування) з метою розвитку професійної позиції майбутнього вчителя як активного суб'єкта педагогічної діяльності.

Відповідно до мети й гіпотези визначено такі **завдання дослідження:**

1. Висвітлити ступінь розробленості проблеми формування професійної позиції майбутнього вчителя в процесі фахової підготовки в педагогічному коледжі в науковій літературі.

2. Розкрити сутність і структуру поняття „професійна позиція майбутнього вчителя” та особливості її формування в студентів педагогічного коледжу.

3. Проаналізувати реальну практику становлення професійної позиції в студентів в умовах педагогічного коледжу та діагностувати рівень її сформованості на основі розроблених критеріїв і показників.

4. Теоретично обґрунтувати та змістовно розробити педагогічні умови формування професійної позиції майбутнього вчителя в процесі фахової підготовки в педагогічному коледжі.

5. Експериментально перевірити ефективність розроблених педагогічних умов формування професійної позиції майбутніх учителів у процесі фахової підготовки в педагогічному коледжі.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: принцип єдності свідомості та діяльності особистості, принцип суб'єктності, взаємозумовленості та взаємозв'язку об'єктивних і суб'єктивних чинників у формуванні особистості; наукові положення діяльнісного (О. Леонтьєв, С. Рубінштейн), суб'єктного (К. Абульханова-Славська, А. Брушлинський, О. Гогоберідзе, В. Петровський), особистісно зорієнтованого (Г. Балл, Є. Бондаревська, С. Подмазін, В. Сериков, І. Якиманська), аксіологічного (Н. Асташова, І. Бех, М. Боришевський, Д. Леонтьєв), компетентнісного (Е. Зеєр, І. Зимня, О. Овчарук, А. Хуторської) підходів; теоретико-методичні засади професійної підготовки вчителя (О. Антонова, Н. Волкова, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Л. Кондрашова, О. Кучерявий, О. Пехота); теоретичні положення про сутність і зміст професійної позиції вчителя (М. Боритко, А. Маркова, В. Сластьонін, В. Слободчиков, О. Трещов); теорія ставлення (В. М'ясищев), теоретичні засади рефлексивної діяльності (Г. Звенигородська, А. Карпов, І. Семенов); теорія та практика використання освітніх технологій у ВНЗ (В. Беспалько, А. Вербицький, С. Сисоєва, Д. Чернілевський), зокрема технологій коучингу (М. Аткінсон, І. Рибкін), технологій модерації (Г. Хаусман, С. Жезлова, Т. Шукшина).

Для досягнення мети та розв'язання поставлених завдань використано комплекс **методів дослідження:** *теоретичні* – аналіз та систематизація наукової літератури для розкриття ступеня розробленості проблеми дослідження, визначення її теоретико-методологічних засад та характеристики понятійно-категоріального апарату; узагальнення теоретичних положень з метою визначення сутності й структури професійної позиції педагога, особливостей її становлення в студентів педагогічного коледжу та обґрунтування педагогічних умов її формування; моделювання для розробки моделі формування професійної позиції майбутнього вчителя в процесі фахової підготовки в умовах педагогічного коледжу; *емпіричні:* діагностичні (анкетування, бесіда, тестування, експертна оцінка), обсерваційні (пряме та опосередковане спостереження), праксиметричні (аналіз нормативно-законодавчої, програмово-методичної документації, продуктів творчої діяльності студентів) для вивчення динаміки рівнів сформованості в студентів педагогічного коледжу професійної позиції; педагогічний експеримент для

перевірки ефективності визначених педагогічних умов формування професійної позиції в процесі фахової підготовки в педагогічному коледжі; *методи математичної статистики* для визначення статистичної значущості отриманих результатів експерименту.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальну роботу проведено на базі Відокремленого підрозділу „Лисичанський педагогічний коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка”, Відокремленого підрозділу „Стахановський педагогічний коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка”, Харківської гуманітарно-педагогічної академії впродовж 2011 – 2015 рр. На різних етапах експерименту було задіяно 427 студентів, 12 викладачів ВНЗ I–II рівнів акредитації, 25 учителів-практиків.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що: *утерше* теоретично обґрунтовано педагогічні умови, які забезпечують формування професійної позиції в студентів педагогічного коледжу в процесі фахової підготовки шляхом розвитку в них професійної мотивації й ціннісного ставлення до педагогічної професії на основі використання технологій коучингу та модерації; здійснення процесу фахової підготовки в педагогічному коледжі на суб’єкт-суб’єктних засадах, що забезпечують усвідомлення студентами системи професійно-педагогічних знань як особистісної цінності та теоретичного підґрунтя становлення професійної позиції як майбутнього фахівця; організації педагогічної практики на основі технології „ДоТРЕЗ” (Досвід – Тактика – Рефлексія – Застосування), спрямованої на розвиток професійної позиції майбутнього вчителя як активного суб’єкта педагогічної діяльності; *удосконалено* науково-методичне забезпечення викладання психолого-педагогічних дисциплін у педагогічному коледжі, форми та методи фахової підготовки майбутніх учителів у ВНЗ I–II рівнів акредитації; *набули подальшого розвитку* наукові уявлення про сутність та структуру професійної позиції педагога, особливості формування педагогічної позиції студентів у контексті особистісно зорієнтованого та компетентнісного підходів.

Практичне значення результатів дослідження полягає в їхній достатній готовності до впровадження в навчально-виховний процес педагогічного коледжу: розроблено програму та навчально-методичне забезпечення спецкурсу „Професійна позиція майбутнього вчителя” і спецпрактикуму „Бенчмаркінг професійної позиції майбутнього вчителя”; інформаційно-методичні матеріали для викладачів та студентів щодо контекстного включення проблематики професійної позиції вчителя в зміст психолого-педагогічних дисциплін („Вступ до фаху”, „Педагогіка”, „Історія педагогіки”, „Основи педагогічної майстерності”, „Загальна психологія”, „Вікова і педагогічна психологія), навчально-методичний супровід використання технологій коучингу, модерації, діалогових технологій

(брейнрайтинг, круглий стіл та ін.) тощо; завдання для організації педагогічної практики майбутніх учителів згідно з технологією „ДоТРЕЗ: Досвід – Тактика – Рефлексія – Застосування”; діагностичний комплекс для визначення рівня сформованості професійної позиції студентів педагогічного коледжу.

Результати й висновки дослідження можуть бути використані в підготовці фахівців педагогічних спеціальностей у педагогічних коледжах, у вищих навчальних закладах різного рівня акредитації, у процесі вдосконалення навчально-методичного забезпечення дисциплін психолого-педагогічного блоку, у самоосвітній та самовиховній діяльності студентської молоді.

Результати роботи **впроваджено** в навчальний процес ВП „Лисичанський педагогічний коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка” (довідка № 0-13/167 від 17.10.2014 р.), ВП „Стахановський педагогічний коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка” (довідка № 3 від 19.05.2014 р.), Харківської гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 01-12/839 від 21.10.2014 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи доповідалися на науково-практичних конференціях різного рівня: *Міжнародних* – „Міждисциплінарність як методологія гуманітарних наук: мова, освіта, культура” (Умань, 2012), „Інноваційні процеси в освітньому просторі: доступність, ефективність, якість” (Луганськ, 2012), „European Science and Technology” (Німеччина, Мюнхен, 2013), „Инновационная деятельность в образовании” (Москва, 2013); *Всеукраїнських*: „Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук” (Дніпропетровськ, 2011), „Професійно-педагогічна позиція – ефективна умова формування культури здорового способу життя в освітньому просторі” (Умань, 2012), „Придніпровські соціально-гуманітарні читання” (Кривий ріг, 2012; Запоріжжя, 2012; Дніпропетровськ, 2013), „Національно-патріотичне виховання дітей і молоді в контексті ствердження суб’єктності української держави” (Старобільськ, 2015); *регіональних*: „Сучасні педагогічні технології підготовки майбутніх учителів в умовах ступеневої освіти” (Стаханов, 2013); обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, циклової комісії Лисичанського педагогічного коледжу.

Публікації. Основні положення та результати дисертаційної роботи відображено у 22 одноосібних публікаціях, з них 9 статей – у наукових фахових виданнях України, 4 статті – у зарубіжних періодичних виданнях.

Структура роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (227 найменувань, з них 11 іноземними мовами), 16 додатків на 32 сторінках. Робота містить 18 таблиць, 3 рисунки, 8 діаграм. Загальний обсяг дисертації становить 244 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність проблеми, визначено об'єкт і предмет дослідження, сформульовано мету, гіпотезу, завдання, висвітлено теоретико-методологічні засади, методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення роботи; наведено відомості про апробацію результатів дисертації.

У першому розділі – **„Теоретико-методичні засади формування професійної позиції майбутніх учителів у процесі фахової підготовки в педагогічному коледжі”** – висвітлено ступінь розробленості проблеми в науковій літературі; визначено ключові поняття дисертаційної роботи; розкрито сутність і структуру досліджуваного феномену; схарактеризовано особливості формування професійної позиції в студентів педагогічного коледжу; представлено результати аналізу реальної практики формування професійної позиції в студентів в умовах педагогічного коледжу та констатувального етапу педагогічного експерименту.

Аналіз філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури з проблеми формування професійної позиції в студентів педагогічного коледжу довів її змістовну складність та багатоаспектність, оскільки вона є міждисциплінарним явищем і поєднує відомості з різних галузей: філософії, соціології, психології, педагогіки.

У загальнофілософському розумінні позиція – основа самовираження, прояву небайдужості й активності при вирішенні конфліктів, під час виконання обов'язків чи реалізації ідей.

У соціально-психологічному контексті позиція розглядається як: інтегральна характеристика становища індивіда в статусно-рольовій внутрішньогруповій структурі (О. Асмолов, О. Леонтьєв, А. Петровський та ін.); стійка система ставлень людини до окремих сторін дійсності, що виявляється у відповідній поведінці (Л. Божович, В. М'ясищев та ін.), диспозиція людини в безпосередній взаємодії, в актуальній ситуації (Б. Ананьєв, Л. Петровська та ін.). Позиція особистості характеризується її спрямованістю, активністю та системою цінностей, відповідальністю людини щодо вибору життєвих стратегій та засобів їх досягнення.

Педагогічна позиція (професійна позиція вчителя) визначається як: інтегральна характеристика розвитку особистості, показник активності особистості вчителя, складник педагогічної культури, професійної компетентності, стійка система ставлень до професії (І. Багракова, М. Боритко, С. Вершловський, О. Руденко, В. Слободчиков та ін.); система емоційно-оцінних ставлень учителя до педагогічної діяльності (В. Сластьонін); система ставлень учителя (до учня, до себе, до колег), що визначає його поведінку (А. Маркова). Категорія „професійна позиція майбутнього вчителя” має значний аксіологічний та прогностичний потенціал, оскільки дає можливість оцінювати

перебіг педагогічної діяльності, прогнозувати зміну ролі, місця, призначення педагога в суспільстві та професійному середовищі.

Професійна позиція вчителя як система відносин (В. М'ясищев) є основою діяльності педагога; чинником впливу на вибір видів діяльності, методів і способів її здійснення; визначальним чинником вибору типу взаємодії вчителя з учасниками навчально-виховного процесу; засобом формування уявлень про місію педагога й особливості педагогічної діяльності, цінності й мотиви педагогічної професії, важливі професійні якості педагога. Професійна педагогічна позиція виявляється в єдності та взаємозумовленості професійного та особистісного складників, що реалізуються тільки через діяльність (дія, взаємодія, співдія, сприяння) та завдяки установкам, мотивам, цінностям, суб'єктності, активності, відповідальності, креативності, рефлексивності, свободі вибору цілі та засобів її досягнення.

Аналіз сутності таких понять, як „позиція”, „позиція особистості”, „професійна позиція”, „педагогічна позиція”, у контексті філософського, соціологічного та психолого-педагогічного знання дозволив визначити поняття „*професійна позиція майбутнього вчителя*” як інтегративну характеристику особистості як активного суб'єкта діяльності, що відображає систему ціннісних ставлень майбутнього вчителя до професійно-педагогічної діяльності та до учасників педагогічного процесу.

Визначено такі функції професійної позиції майбутнього вчителя – світоглядна, мотиваційна, професійної соціалізації, самоідентифікації, рефлексивна, діяльнісно-перетворювальна, мобілізаційна, регулятивна, функція самопрезентації. Професійна позиція є рушійною силою в розвитку активності, творчості, професійного самовдосконалення майбутнього вчителя.

Процес формування професійної позиції майбутніх учителів передбачає поступове просування студентів від осмислення професійно-педагогічної діяльності як особистісно значущої до співвіднесення власних смислів з вимогами соціуму, професійної та батьківської спільноти й подальшого проектування власної професійної позиції педагога в різноманітних формах і сферах професійно-педагогічної діяльності, визначення принципів та правил професійної поведінки, індивідуального стилю педагогічної діяльності, активної життєтворчості. Досліджуваний процес характеризується нелінійним характером, відкритістю, позитивною модальністю.

Сутнісні та функційні характеристики професійної позиції майбутніх учителів зумовили визначення таких її структурних компонентів: мотиваційно-ціннісного, когнітивного, рефлексивно-діяльнісного.

Процес формування професійної позиції в студентів педагогічного коледжу має відбуватися з урахуванням *особливостей студентського віку*: динамічності розвитку фізичних і психічних процесів; прагненням до успішного самовираження в різних життєвих ситуаціях, до соціальної активності,

визнання; прагнення відстоювати власні погляди й переконання; емоційного й критичного реагування на думки інших; прагнення відстоювати власні погляди й переконання.

З урахуванням визначених теоретичних засад дослідження, особливостей формування професійної позиції майбутнього вчителя в процесі фахової підготовки в педагогічному коледжі визначено такі *критерії* та відповідні показники: *мотиваційно-ціннісний* (ціннісне ставлення до педагогічної діяльності, дитини як найвищої цінності, до себе як до майбутнього педагога; наявність мотивації до професійної діяльності; задоволеність обраною професією), *когнітивний* (уявлення про цінності, мотиви й цілі педагогічної діяльності, основні вимоги до сучасного вчителя; знання про сутність, структуру, типи професійної позиції майбутнього вчителя, форми та методи саморозвитку професійної педагогічної позиції), *поведінковий* (уміння аналізувати свої особистісні риси з позицій вимог професії, здійснювати рефлексію власної діяльності, реалізовувати різні типи професійних позицій, визначати їх ризики та обмеження, виявляти емпатію). Піддрунтям виокремлення рівнів сформованості професійної позиції майбутнього вчителя – дієво-творчий (високий), оцінно-регулятивний (середній), нормативно-орієнтувальний (низький) – є активність як якісна характеристика його особистості.

Застосування на констатувальному етапі педагогічного експерименту комплексу методів дослідження та діагностичних методик (нарративний метод, методика „Педагогічні цінності” (Л. Григорович), питальник для визначення провідних мотивів майбутньої професійної діяльності Л. Верещагіної, тест для визначення життєвосмислових орієнтацій Д. Леонтьєва та ін.) дозволило зробити висновок про переважно низький рівень сформованості і окремих компонентів, і професійної позиції загалом у студентів педагогічного коледжу. Виявлено, що спрямованість мотивації більшості студентів коледжу характеризується, перш за все, бажанням здобути освіту, а не оволодіти педагогічною професією. У студентів-початківців зазвичай має місце „розмитість” розуміння гуманістичного смислу професійно-педагогічної діяльності та уявлень про дітей як найвищу цінність у контексті професійної діяльності, більшість із них не усвідомлює смисл високого суспільного призначення професії вчителя; вони мають досить низький рівень розвитку рефлексії, емпатії, комунікативних здібностей; студенти не завжди об’єктивно співвідносять загальноприйняті в соціумі уявлення про педагога та його професійну позицію стосовно учнів і колег з власними баченнями.

Аналіз сучасної освітньої практики педагогічних коледжів щодо формування професійної позиції в студентів педагогічних спеціальностей, чинного програмного-методичного забезпечення викладання дисциплін професійно зорієнтованого циклу, а також результати опитування студентів, викладачів, учителів-методистів виявили низку недоліків: фрагментарний характер процесу

формування професійної позиції майбутнього педагога; недостатню актуалізацію в змісті дисциплін психолого-педагогічного блоку знань, умінь та навичок, необхідних для її формування; обмежене використання активних та інтерактивних форм, методів та технологій. При цьому викладачі педагогічних коледжів, на жаль, не завжди є носіями гуманістичних ціннісних смислів педагогічної діяльності. Усе це ускладнює процес становлення професійної позиції майбутніх педагогів і потребує, своєю чергою, розробки педагогічних умов, упровадження яких позитивно вплинуло б на процес її формування.

У другому розділі – **„Теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка педагогічних умов формування професійної позиції майбутнього вчителя в процесі фахової підготовки в педагогічному коледжі”** – представлено теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування професійної позиції в студентів педагогічного коледжу, перебіг та результати їхньої дослідно-експериментальної перевірки.

Аналіз теоретичних засад дослідження, результатів констатувального етапу експерименту дозволив визначити педагогічні умови формування в студентів педагогічного коледжу професійної позиції в процесі фахової підготовки.

Перша педагогічна умова – *розвиток професійної мотивації й ціннісного ставлення майбутніх учителів до педагогічної професії шляхом використання в процесі фахової підготовки педагогічного коледжу технологій коучингу та модерації* – передбачала орієнтацію формату й змісту психолого-педагогічних дисциплін на аксіологічний складник педагогічного та психологічного знання, утвердження студента в освітньому процесі як активного суб'єкта навчально-професійної діяльності. Теоретичними засадами для обґрунтування цієї педагогічної умови визначено: концепції модерації в освіті, що репрезентують провідну роль групової роботи в особистісному та професійному становленні майбутнього фахівця (Г. Хаусман, С. Вахтел, С. Жезлова, Т. Шукшина та ін.); теорії коучингу як психотехнології, що спрямовує особистість до рефлексивно-дослідницької діяльності, виявлення власних професійних цілей, планування шляхів їх досягнення за рахунок мобілізації внутрішнього потенціалу та самоактуалізації особистості (М. Аткинсон, І. Рибкін та ін.). Реалізація цієї умови передбачає включення в навчально-виховний процес таких форм взаємодії, які забезпечать активне залучення майбутнього вчителя до педагогічної комунікації, виявлення його творчих здібностей, прояв позицій і переконань, що зумовлюють трансформацію педагогічного знання в досвід емоційно-ціннісного ставлення, прийняття цінностей педагогічної професії й подальшу їх інтеріоризацію.

З урахуванням значущості суб'єктного (А. Брушлинський, О. Гогоберідзе, В. Петровський та ін.) та аксіологічного (І. Бех, М. Боришевський, Д. Леонтєв та ін.) підходів у процесі фахової підготовки майбутніх учителів у педагогічному коледжі визначено другу педагогічну умову – *організація*

процесу фахової підготовки в педагогічному коледжі на суб'єкт-суб'єктних засадах, спрямованої на усвідомлення студентами системи професійно-педагогічних знань як особистісної цінності та теоретичного підґрунтя професійної позиції майбутнього вчителя. Визначено, що трансформація фахових знань у систему особистісних цінностей студента педагогічного коледжу уможливується тільки через постійне переосмислення та перевизначення майбутнім учителем загальноприйнятих та індивідуальних педагогічних цінностей. Суттєву роль у цьому напрямі відіграють особистісно зорієнтовані технології, які реалізуються через діалогові форми взаємодії й активні методи навчання: проблемні лекції-діалоги, практичні заняття із застосуванням методу моделювання педагогічних ситуацій.

Третя педагогічна умова – *організація педагогічної практики на основі технології „ДоТРеЗ” (Досвід – Тактика – Рефлексія – Застосування)* з метою розвитку професійної позиції майбутнього вчителя як активного суб'єкта педагогічної діяльності – спрямована на формування в студента власного професійного „образу Я”, дослідження сучасного еталона професійної позиції вчителя в процесі педагогічної практики, тобто систематичне включення студентів до педагогічної рефлексії, особистої творчої педагогічної діяльності як фундаменту саморозвитку професійної позиції. Теоретичним підґрунтям зазначеної умови слугували антропні технології в освіті (С. Дмитрієв, Л. Редько, В. Хохлова та ін.), технології тайм-менеджменту й самоменеджменту (М. Альберт, Ф. Хедоурі, М. Лукашевич та ін.).

Реалізація педагогічних умов, які сутнісно і процесуально взаємозумовлені, відбувалася в процесі впровадження розробленої на засадах системного, аксіологічного, особистісно зорієнтованого, компетентнісного, діяльнісного та суб'єктного підходів моделі формування професійної позиції майбутнього вчителя в процесі фахової підготовки у педагогічному коледжі.

Збагачення уявлень студентів про професійну позицію як науковий феномен відбувалось завдяки доповненню змісту дисциплін соціально-гуманітарних та професійно зорієнтованих блоків („Філософія”, „Соціологія”, „Вступ до фаху”, „Педагогіка”, „Історія педагогіки”, „Основи педагогічної майстерності”, „Загальна психологія”, „Вікова і педагогічна психологія”) такими темами, як: „Позиція педагога: особистісний і професійний аспекти”, „Позиція педагога: чи може вона змінюватись?”, „Педагог у просторах інформаційного суспільства”, „Професійна позиція вчителя – стиль діяльності чи ставлення до професії?”, „Соціальні запити до професійної позиції сучасного випускника педагогічного коледжу” та ін.

Для впровадження визначених педагогічних умов розроблено *спецкурс „Професійна позиція майбутнього вчителя”*, спрямований на збагачення уявлень студентів про педагога як професіонала, педагогічну позицію як ознаку професіоналізму вчителя.

З метою розвитку ціннісного ставлення до педагогічної діяльності впроваджено *спецпрактикум „Бенчмаркінг професійної позиції майбутнього вчителя”*, який базувався на ідеї рівняння на еталонний зразок та сприяв формуванню уявлень майбутніх учителів про наявні зразкові практики розвитку й функціонування професійної позиції, вихованню прагнення до самопізнання й практичного саморозвитку. Реалізація спецпрактикуму відбувалась у формах: спостереження за шкільними вчителями-практиками; навчально-ділові ігри, спрямовані на розвиток умінь студентів аналізувати педагогічний досвід, виокремлювати хибні й позитивні сторони власної професійної позиції.

У процесі фахової підготовки використано різні форми й методи, які сприяли розвитку професійної позиції студентів педагогічного коледжу: модеративні семінари, коуч-сесії за моделлю цілепокладання „*GROW*” (від англ. – зростання); технології розвитку критичного мислення, створення методичного портфоліо та моделювання педагогічних ситуацій, навчально-ділові ігри (наприклад, „Моя професійна позиція” як програвання різних типів професійних позицій педагога у спеціально змодельованих ситуаціях з метою самоідентифікації власної професійної позиції); антропні технології, зокрема технологія „ДоТРеЗ: Досвід – Тактика – Рефлексія – Застосування” як специфічна форма залучення студентів у процес педагогічної практики; інтерв’ювання з учителями шкільної освіти щодо особливостей діяльності сучасного педагога, сучасних освітніх трендів; застосування прийомів тайм-менеджменту й самоменеджменту.

Використання інтерактивних методів (брейнрайтінг, круглий стіл та ін.) сприяло вихованню толерантності та поваги до позицій інших, відстоюванню власних думок на засадах діалогічності.

Ситуації рефлексії реалізовано шляхом застосування технік „рефлексивного кола”, спільного укладання „анкети-газети” (зокрема, на тему „Роль педагогічної практики у формуванні професійної позиції майбутнього вчителя”), „рефлексивного рингу”; методу „ціннісної рефлексії” (продовження тверджень: „Я навчився ...”, „Я зрозумів, що можу ...”, „Для мене стало новим ...”, „Мене здивувало ...”, „Я здобув ...”, „Мене надихнуло...” та ін.)

У процесі обговорення результатів педагогічної практики важливе значення було надано особистому прикладу викладачів і вчителів-методистів щодо особливостей прояву різних типів професійних позицій, володіння етичними нормами рефлексивного аналізу, подоланню дисонансу між теоретичними знаннями, набутими в педагогічному коледжі, та реаліями педагогічної практики.

Упровадження педагогічних умов сприяло інтеріоризації цінностей педагогічної діяльності у внутрішні смисли особистості студента, розвитку професійної мотивації педагогічної діяльності, професійній ідентичності, визначенню власних переконань щодо сутності особистісної професійної позиції.

Аналіз результатів формувального етапу експерименту відповідно до визначених критеріїв та рівнів сформованості професійної позиції майбутнього вчителя засвідчив позитивну динаміку в експериментальних групах і відсутність такої в контрольних (Таблиця 1).

Таблиця 1

Динаміка рівнів сформованості професійної позиції в студентів експериментальних та контрольних груп (у %)

Критерії	Групи	Констатувальний етап			Формувальний етап		
		<i>B</i>	<i>C</i>	<i>H</i>	<i>B</i>	<i>C</i>	<i>H</i>
Когнітивний	ЕГ	11,4	64,2	24,4	37,25	48,53	14,22
	КГ	11,5	64,4	24,1	26,01	54,71	19,28
Мотиваційно-ціннісний	ЕГ	11,7	24,2	64,1	18,14	52,45	29,41
	КГ	11,5	24,5	64	16,14	33,63	50,22
Поведінковий	ЕГ	21,6	38,3	40,1	29,9	45,59	24,51
	КГ	20,7	39	40,3	19,73	44,39	35,87

Примітка: *H* – низький (нормативно-орієнтувальний), *C* – середній (оцінно-регулятивний), *B* – високий (дієво-творчий) рівні.

Аналіз результатів експериментального дослідження засвідчив суттєве зростання показників за когнітивним критерієм у студентів ЕГ порівняно зі студентами КГ: кількість студентів, що виявили низький та середній рівень, зменшилася відповідно на 10,18% та 15,67%, високий – збільшилася відповідно на 25,85%. У КГ динаміка була несуттєва: низький рівень зменшився відповідно на 4,82%, високий збільшився відповідно на 14,5%. За мотиваційно-ціннісним критерієм на завершальному етапі експерименту зафіксовано такі зміни: низький рівень зменшився відповідно на 34,69%, показники середнього та високого збільшилися відповідно на 28,25%, 6,44%. Зміни в КГ незначні: низький рівень зменшився на 13,78% відповідно, а середній та високий збільшилися лише на 9,13% та 4,64%. Зіставлення показників за поведінковим критерієм в ЕГ та КГ також засвідчило позитивну динаміку сформованості професійної позиції в студентів ЕГ: кількість студентів, які виявили низький рівень, зменшилася відповідно на 15,59%, показники середнього та високого рівнів збільшилися відповідно на 7,29% та 8,3%. Достовірність отриманих результатів перевірено за допомогою критерію Пірсона, що дозволило встановити статистично значущі результати експериментальної роботи.

На підставі аналізу експериментальних даних доведено ефективність розроблених педагогічних умов, підтверджено необхідність формування професійної позиції в студентів педагогічного коледжу як фундаменту професійного самовизначення, ознаки педагогічного професіоналізму.

Результати дисертаційної роботи дозволили зробити такі **висновки**:

У дисертації наведено нове вирішення наукової проблеми формування професійної позиції в студентів педагогічного коледжу, що полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування професійної позиції майбутнього вчителя в процесі фахової підготовки в педагогічному коледжі, які забезпечують ефективність цього процесу.

1. Міждисциплінарний аналіз проблеми дослідження дозволяє виявити уявлення про позицію педагога як феномен, який залежить від вимог суспільства до особистості вчителя, що змінюються залежно від соціокультурної ситуації. Різноманітність завдань, які ставить перед педагогом суспільство в різні етапи соціокультурного розвитку, визначає напрями зміни змісту професійної позиції вчителя, збагачення її функційного призначення.

2. Аналіз сутності таких понять, як „позиція”, „позиція особистості”, „професійна позиція”, „педагогічна позиція” в контексті сучасного наукового знання зумовив визначення професійної позиції майбутнього вчителя як інтегративної характеристики особистості як активного суб’єкта діяльності, що відображає систему ціннісних ставлень майбутнього вчителя до професійно-педагогічної діяльності та до учасників педагогічного процесу, який включає: ціннісне ставлення до педагогічної діяльності, дитини як найвищої цінності, до себе як до майбутнього педагога; наявність мотивації до професійної діяльності; уявлення про цінності, мотиви й цілі педагогічної діяльності, основні вимоги до сучасного вчителя; знання про сутність, структуру, типи професійної позиції майбутнього вчителя, форми та методи саморозвитку професійної педагогічної позиції; уміння аналізувати свої особистісні риси з позицій вимог професії, здійснювати рефлексію власної діяльності, реалізовувати різні типи професійних позицій, визначати їх ризики та обмеження, виявляти емпатію.

Виокремлено такі компоненти професійної позиції майбутнього вчителя в студентів педагогічного коледжу – мотиваційно-ціннісний, когнітивний, рефлексивно-діяльнісний. Доведено, що в процесі фахової підготовки майбутніх учителів професійна позиція виконує такі функції, як світоглядна, мотиваційна, професійної соціалізації, самоідентифікації, рефлексивна, діяльнісно-перетворювальна, мобілізаційна, регулятивна, функція самопрезентації.

Дослідження сутності та змісту провідних понять дисертації, особливостей студентського віку зумовили визначення особливостей, які слід урахувати при вирішенні завдань дослідження: динамічність розвитку фізичних і психічних процесів; прагнення до успішного самовираження в різних життєвих ситуаціях, до соціальної активності, до визнання; прагнення відстоювати власні погляди й переконання; емоційного й критичного реагування на думки інших; прагнення відстоювати власні погляди й переконання

3. Формування професійної позиції в студентів педагогічного коледжу – це тривалий і систематичний процес, який залежить від особистісного сприйняття студентами необхідності професійного самовдосконалення й ефективності заходів, спрямованих на розвиток професійної позиції майбутнього вчителя. Визначення рівня сформованості професійної позиції в студентів педагогічного коледжу здійснювалося за розробленими критеріями (когнітивний, мотиваційно-ціннісний, поведінковий), відповідними показниками та рівнями – дієво-творчий (високий), оцінно-регулятивний (середній), нормативно-орієнтувальний (низький).

4. Констатувальний етап експериментального дослідження засвідчив перевагу низького та середнього рівнів сформованості професійної позиції майбутнього вчителя в студентів педагогічного коледжу, що зумовлено комплексом суб'єктивних і об'єктивних чинників: відсутністю цілеспрямованого й комплексного підходу до формування професійної позиції в майбутніх учителів; недостатньою увагою до студентів як суб'єктів освітнього процесу; відсутністю в системі фахової підготовки педагогічного коледжу спеціально розробленого змісту й технологій (форм, методів), а також навчально-методичного й інформаційного забезпечення досліджуваного процесу.

5. Доведено, що ефективність процесу формування професійної позиції майбутнього вчителя в процесі фахової підготовки в педагогічному коледжі зумовлена відповідними педагогічними умовами, які було визначено на підставі аналізу теоретичних засад дослідження та результатів констатувального етапу експерименту: розвиток професійної мотивації та ціннісного ставлення майбутніх учителів до педагогічної професії шляхом використання в процесі фахової підготовки технологій коучингу та модерації; здійснення процесу фахової підготовки на суб'єкт-суб'єктних засадах, спрямованого на усвідомлення студентами системи професійно-педагогічних знань як особистісної цінності та теоретичного підґрунтя становлення професійної позиції майбутнього вчителя; організація педагогічної практики на основі технології „ДоТРеЗ” (Досвід – Тактика – Рефлексія – Застосування) з метою розвитку професійної позиції майбутнього вчителя як активного суб'єкта педагогічної діяльності.

6. Реалізацію визначених педагогічних умов здійснено в процесі вивчення студентами педагогічного коледжу дисциплін соціально-гуманітарного та психолого-педагогічного блоків („Філософія”, „Соціологія”, „Вступ до фаху”, „Педагогіка”, „Історія педагогіки”, „Основи педагогічної майстерності”, „Загальна психологія”, „Вікова і педагогічна психологія”) та специфічної організації педагогічної практики. Розроблено та впроваджено спецкурс „Професійна позиція майбутнього вчителя”, спецпрактикум „Бенчмаркінг професійної позиції майбутнього вчителя”, застосовано в процесі фахової підготовки педагогічного коледжу комплекс особистісно зорієнтованих та антропних

технологій, методів активного навчання, проблемних вправ, діалогових форм теоретичних і практичних занять, завдань для педагогічної практики.

Аналіз результатів упровадження визначених педагогічних умов дозволив констатувати підвищення рівня сформованості професійної позиції майбутнього вчителя в студентів педагогічного коледжу.

Перспективу подальшої наукової роботи вбачаємо в дослідженні динаміки розвитку професійної позиції майбутнього вчителя в умовах неперервної освіти; пошуку інноваційних технологій реалізації особистісно зорієнтованого підходу в процесі фахової підготовки в педагогічному коледжі з метою підвищення ефективності формування професійної позиції студентів.

Основний зміст дисертації відображено в таких публікаціях:

1. **Літовка О. П.** Зміст та структура професійної позиції майбутніх учителів / О. П. Літовка // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журн. Сумського держ. пед. ун-ту імені А. С. Макаренка. – 2011. – № 6 – 7. – С. 219 – 227.

2. **Літовка О. П.** Методологія дослідження проблеми формування професійної позиції майбутнього вчителя в процесі практичної підготовки / О. П. Літовка // Гуманіт. вісн. ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди” : зб. наук. пр. – 2012. – Вип. 26. – С. 159 – 164.

3. **Літовка О. П.** Формування професійної позиції майбутніх учителів у процесі фахової підготовки в педагогічному коледжі як актуальна проблема сучасних науково-педагогічних досліджень / О. П. Літовка // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2012. – № 4(239). – С. 112 – 116.

4. **Літовка О. П.** Професійна позиція як складова фахової підготовки майбутніх учителів у педагогічному коледжі / О. П. Літовка // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2012. – № 7(242). – С. 163 – 170.

5. **Літовка О. П.** Особистісний аспект дослідження професійної позиції майбутніх учителів як інтегративного феномена / О. П. Літовка // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2012. – № 22(257). – С. 21 – 27.

6. **Літовка О. П.** Професійна позиція майбутнього вчителя: андрагогічний аспект / О. П. Літовка // Вісн. Черкас. ун-ту : Педагогічні науки. – 2013. – № 10(263). – С. 72 – 77.

7. **Літовка О. П.** Педагогічна спрямованість особистості як базова основа розвитку професійної позиції майбутнього вчителя / О. П. Літовка // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах :

зб. наук. пр. / редкол. : Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2014. – **Вип.** – С. 216 – 219.

8. **Літовка О. П.** Особливості реальної практики формування професійної позиції майбутнього вчителя / О. П. Літовка // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журн. Сумського держ. пед. ун-ту імені А. С. Макаренка. – 2015. – № 1(45). – С. 313 – 321.

9. **Літовка О. П.** Дослідження професійної позиції майбутнього вчителя через категорію особистості / О. П. Літовка // Наук. вісн. Ужгор. нац. ун-ту : Педагогіка, соціальна робота. – 2015. – Вип. 37. – С. 99 – 104.

10. **Литовка Е. П.** Рефлексия как средство формирования профессиональной позиции будущего учителя в процессе педагогической практики / Е. П. Литовка // Педагогическая позиция : науч.-метод. журн. Минусин. пед. колледж. – 2014. – № 22. – С. 12 – 14.

11. **Литовка Е. П.** Составляющие профессиональной позиции будущего учителя / Е. П. Литовка // Современная наука: актуальные проблемы теории и практики : науч.-практ. журн. Гуманитарные науки. – 2014. – № 11– 12. – С. 40 – 44.

12. **Литовка Е. П.** Педагогические условия формирования профессиональной позиции будущего учителя в процессе профессиональной подготовки в педагогическом колледже / Е. П. Литовка // Изв. Волгогр. гос. пед. ун-та : Педагогические науки, филологические науки, исторические науки и археология. – 2015. – № 4(99). – С. 70 – 76.

13. **Литовка Е. П.** Моделирование как метод исследования процесса формирования профессиональной позиции будущего учителя / Е. П. Литовка // Образование в России: история, опыт, проблемы, перспективы : науч. журн. Армавир. гос. пед. акад. – 2015. – № 1 – 2. – С. 107 – 112.

14. **Літовка О. П.** Вплив професійної позиції педагога на соціальну взаємодію вчителя і учнів у навчально-виховному процесі / О. П. Літовка // Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук : матеріали Всеукр. наук. конф. (м. Дніпропетровськ, 17 груд. 2011 р.). – Д. : Інновація, 2011. – Ч. 2. – С. 100 – 102.

15. **Літовка О. П.** Соціальні і пізнавальні мотиви у складі професійної позиції майбутнього вчителя / О. П. Літовка // Придніпровські соціально-гуманітарні читання : матеріали Криворіз. сесії I Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (м. Кривий Ріг, 24 листоп. 2012 р.). – Кривий Ріг : Інновація, 2012. – Ч. 4. – С. 112 – 114.

16. **Літовка О. П.** Ціннісно-смісловий зміст професійної позиції майбутнього вчителя / О. П. Літовка // Професійно-педагогічна позиція – ефективна умова формування культури здорового способу життя в освітньому просторі : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Умань, 29 – 30 листоп. 2012 р.). – Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. – С. 226 – 231.

17. **Літовка О. П.** Теоретичний аналіз проблеми формування професійної позиції майбутнього вчителя / О. П. Літовка // Придніпровські соціально-гуманітарні читання : матеріали Запоріз. сесії I Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 11 квіт. 2012 р.). – Д. : Інновація, 2012. – Ч. 4. – С. 123 – 125.

18. **Літовка О. П.** Рольові особливості професійної позиції майбутнього вчителя в умовах гуманістичної освіти / О. П. Літовка // Міждисциплінарність як методологія гуманітарних наук: мова, освіта, культура : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Умань, 26 – 27 квіт. 2012 р.). – Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. – Ч. 2. – С. 118 – 121.

19. **Літовка О. П.** The role of special training of pedagogical college in forming of professional position of future teachers / О. П. Літовка // European Science and Technology : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Мюнхен, 10 – 11 квіт. 2013 р.). – Мюнхен : Strategis Studios Institute., 2013. – Ч. II. – С. 365 – 367.

20. **Літовка Е. П.** Субъектная составляющая профессиональной позиции будущего учителя / Е. П. Литовка // Инновационная деятельность в образовании Studies Institute : материалы VII Междунар. науч.-практ. конф. (Москва – Пушкино, 23 апр. 2013 г.). – Ярославль – М. : Канцлер, 2013. – Ч. I. – С. 520 – 526.

21. **Літовка О. П.** Історико-педагогічний аспект дослідження феномену професійної позиції майбутніх вчителів / О. П. Літовка // Придніпровські соціально-гуманітарні читання : матеріали Дніпропетр. сесії II Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (м. Дніпропетровськ, 22 лют. 2013 р.). – Д. : Інновація, 2013. – Ч. 6. – С. 186 – 188.

22. **Літовка О. П.** Тьюторство як професійно-педагогічна позиція майбутнього вчителя / О. П. Літовка // Сучасні педагогічні технології підготовки майбутніх учителів в умовах ступеневої освіти : матеріали регіон. наук.-практ. конф. – Стаханов : ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – С. 202 – 208.

Літовка О. П. Формування професійної позиції майбутнього вчителя в процесі фахової підготовки у педагогічному коледжі. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”. – Старобільськ, 2016.

На підставі аналізу філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури розкрито міждисциплінарний аспект проблеми, визначено понятійно-категоріальний апарат, схарактеризовано наукові підходи до визначення професійної педагогічної позиції, сутність та структуру професійної позиції студентів педагогічного коледжу, особливості формування професійної позиції майбутніх учителів у процесі фахової підготовки в сучасних умовах

педагогічної освіти. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування професійної позиції в студентів педагогічного коледжу в процесі фахової підготовки. Розроблено навчально-методичне забезпечення використання інноваційних освітніх технологій у процесі формування професійної позиції майбутніх учителів.

Ключові слова: педагогічний коледж, професійна педагогічна позиція, професійна позиція майбутнього вчителя, фахова підготовка в педагогічному коледжі, педагогічні умови формування професійної позиції в студентів педагогічного коледжу, інноваційні освітні технології.

Литовка Е. П. Формирование профессиональной позиции будущего учителя в процессе профессиональной подготовки в педагогическом колледже. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Государственное учреждение „Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко”. – Старобельск, 2016.

Диссертационная работа посвящена проблеме формирования профессиональной позиции у студентов педагогического колледжа в процессе профессиональной подготовки.

На основании анализа философской, социологической, психолого-педагогической литературы раскрыт междисциплинарный аспект проблемы, определен понятийно-категориальный аппарат. Профессиональная позиция будущего учителя рассматривается как интегративная характеристика личности как активного субъекта деятельности, отображающая систему ценностных отношений будущего учителя к профессионально педагогической деятельности и к участникам педагогического процесса. Выделены такие компоненты профессиональной позиции будущего учителя у студентов педагогического колледжа – мотивационно-ценностный, когнитивный, рефлексивно-деятельностный. Определение уровня сформированности профессиональной позиции у студентов педагогического колледжа осуществлялось по критериям (когнитивный, мотивационно-ценностный, поведенческий) и уровням – деятельностно-творческий (высокий), оценочно-регулятивный (средний), нормативно-ориентировочный (низкий).

Эффективность процесса формирования профессиональной позиции будущего учителя в процессе профессиональной подготовки в педагогическом колледже обусловлена такими педагогическими условиями: развитие профессиональной мотивации и ценностного отношения будущих учителей к педагогической профессии путем использования в процессе профессиональной подготовки технологий коучинга и модерации; осуществление процесса профессиональной подготовки на субъект-субъектных принципах, направленного

на осознание студентами системы профессиональных педагогических знаний как личностной ценности и теоретической основы становления профессиональной позиции будущего учителя; организация педагогической практики на основе технологии „ОТРИ” (Опыт – Тактика – Рефлексия – Использование) с целью развития профессиональной позиции будущего учителя как активного субъекта педагогической деятельности.

Реализация определенных педагогических условий осуществлялась в процессе изучения студентами педагогического колледжа дисциплин социально-гуманитарного и психолого-педагогического блоков, соответствующей организации педагогической практики. Разработана программа и учебно-методическое обеспечение спецкурса „Профессиональная позиция будущего учителя”, спецпрактикума „Бенчмаркинг профессиональной позиции будущего учителя”. Доказана эффективность инновационных образовательных технологий, в том числе антропных технологий, методов активного обучения и др.

Ключевые слова: педагогический колледж, профессиональная педагогическая позиция, профессиональная позиция будущего учителя, профессиональная подготовка в педагогическом колледже, педагогические условия формирования профессиональной позиции у студентов педагогического колледжа, инновационные образовательные технологии.

Litovka O. P. The formation of a professional position of the future teacher in the course of professional training in pedagogical college. – The manuscript.

Thesis for scientific degree of candidate of pedagogical sciences, specialty 13.00.04 – theory and methods of professional education. – State institution „Luhansk national University of Taras Shevchenko”. – Starobilsk, 2016.

Based on the analysis of philosophical, sociological, psychological and pedagogical literature revealed the interdisciplinary aspect of the problem, defined the conceptual and categorical apparatus, the characteristic of scientific approaches to the definition of professional teaching positions, the nature and structure of professional attitudes of students of pedagogical college, features of forming the professional position of future teachers in the process of professional training in the current conditions of teacher education. Theoretically grounded and experimentally tested pedagogical conditions of formation of professional attitudes among students of pedagogical college in the process of professional training. Developed training and methodological support the use of innovative educational technologies in the process of formation of the professional position of future teachers.

Keywords: pedagogical college, professional teaching position, professional position of future teacher, professional training in pedagogical college, pedagogical conditions of forming professional attitudes in students of pedagogical College, innovative educational technologies.